

Spomenka Hribar

PISMO ZANAMCEM

Zavedanje odgovornosti in krivde

Dragi zanamci!

I

I mam dobrih osemdeset let in menim, da bi vam lahko marsikaj povedala, svetovala! Vam, ki boste uživali sadove našega in naših prednikov dela. Da boste srečni predniki svojih zanamcev!

Predvsem ne pozabite biti hvaležni za vse prejete darove! Svet, ki bo jutri vaš, smo gradili s svojim umom in svojimi želji mi, vaši starši in naši predniki daleč nazaj. Varujte pridobljeno, dograjujte in darujte se naprej, svojim potomcem!

Gradite svet z najboljšimi nameni, urejajte ga, da ne bo nikjer nereda, puščave, neobdelane zemlje – da nikjer ne bo nič manjkalo! Da se bo povsod videla človeška, vaša roka!

In bodite dobronamerni do vseh in vsakega človeka po krščanskem načelu: Ljubi svojega bližnjega kot samega sebe. Kajti sebe je treba ljubiti, najprej je treba gledati nase – tudi po krščanskem načelu: Najprej je Bog sebi brado ustvaril!

Bodite resnicoljubni, vedite, da imate – vsakdo svoj – svoj *prav* in si ga ne pustite vzeti!

Ne pozabite na reveže! Z njimi delite zadnji kos kruha, če je treba!

Predvsem pa bodite srečni in veseli, ker vaša je prihodnost!

II

Kristus, kakšen moralistični čvek sem spravila skupaj! Hvala bogu, da me še kdaj obide sram! Kaj vam, našim potomcem, v resnici zapuščamo? Kakšno popotnico vam dajemo?!

Okrog sebe poglej!

Razrušena naravna razmerja, »kultivirana«, opustošena narava, goličave strme v nebo, preusmerjene, zajezone, ukročene reke, izsušena jezera, ledeniki brez ledu, s plastiko zapredene vode morij, ugasle cele vrste živali, čebele poginjajo, mnoge rastlinske vrste so že zapustile našo Zemljo ...

Mi pa smo ostali! Kdo »mi«? Nekaj nas, ki smo gospodarji planeta Zemlje, drugi, tudi ljudje, že kot dojenčki, pa umirajo, ker oni so lačni, nam je vsega dovolj! Njihovo delo je skoraj nič-vredno, zato pa financira naše bogastvo.

Na lestvici razvitih držav je Slovenija dokaj visoko. Slovenci imamo v povprečju vse, kar imajo »veliki«: streho nad glavo,

dovolj hrane, pitno vodo, urejeno zdravstvo, izobraževanje, gospodinjske aparate, računalnike, televizorje, avtomobile.

Nam je dobro, ker je milijonom, milijardi ljudi slabo – taki so ekonomski zakoni: poceni delovna sila proizvaja dobiček za nas. Mi imamo vse, oni, revni, nimajo nič. Pomoč revnim je nujna, hkrati pa najbolj obscena dejavnost.

Dejansko smo veselo brezbrizni do njih.

No, ne veselo; malokdo je v duši vesel. Zavest o tej temeljni krivici smo le zataknili nekam zadaj, za tilnik. In smo srečni.

Smo srečni?

Kaj je to sreča? Ne vemo, da smo srečni. Ker ne vemo, da smo srečni, nismo srečni. Zato hlepimo: še, še, še ... Predvsem pa se onemogočamo med sabo. Kot bližnji, celo sorodniki, kot sosedje sosedov, prebivalcev sosednjih držav ... Kjer je le mogoče, sta prepir in sovraštvo ... Prerivanje. Nekateri za košček kruha ali prgišče riža, drugi za planetarno moč in brezpogojni vpliv ter oblast. Zamotani v klobčič soodvisnosti bogastva in revščine, oblastnosti in brezpravja. In naprej uničujemo, mučimo naravo, sočloveka in sami sebe.

Je kriv človek? Ne, seveda ne! Ta le izvršuje in uresničuje božje naročilo iz prvega besedila Življenja: Potem, ko je Bog ustvaril nebo in Zemljo, rastline, živali in človeka, moškega in žensko, jima je po blagoslovu naročil:

*»Plodita se in množita, / napolnita zemljo in si jo
podvrzita: gospodujta ribam morja in pticam neba
/ in vsem živim bitjem, ki se gibljejo na zemlji!«*

In naplodila sta Zemljo, si podvrgla morja, ribe, ptice, vse živo! In vse mrtvo! Spotoma sta ubila vse, kar jima je bilo

na poti. Tudi človeka, če jima je bil napoti. To je zahodna, »krščanska civilizacija«, ki je danes že planetarna. Zavezani smo ji kot svoji utemeljitvi. To je naš »gen« in gon po vedno več in več - ne glede na ceno. Človek zmaga!

Ta »Človek« smo tudi mi, današnji. Oskrunjenje vsega bivajočega, poseganje v samo bit življenja se dogaja od začetka človeštva, toda mi, današnji ljudje 20. in 21. stoletja smo še posebej odgovorni za uničevanje sveta in s tem posredno tudi samih sebe. Ali se tega sploh zavedamo? Neverjetno, s kakšno slepoto dobesedno rinemo v katastrofo! Katastrofa je že tukaj – atomska bomba bi le zaključila potekajoči proces desakralizacije sveta in dostojanstva človeka. Kaj je to – »dostojanstvo človeka«? V čem je, v čem se vidi? Le v njegovi smrtnosti je še – vse drugo je zabrisano, zavrženo, nično.

Očitno je tudi temeljna, zahodna, t. i. krščanska paradigma v vprašanju! Ne hlepenje po večnosti, spoštovanje naše končnosti, *smrti* nas bo ukoreninilo v našo »zemljo« bivanja. V lastno resnico biti.

III

»Jaz, bratje, pa vem za domovino,« je zaklical pisatelj Ivan Cankar. Tudi jaz vem zanjo. Slutil jo je. Tudi sama jo slutim. Ne vem, iz česa slutim, ne vem, zakaj. A jo. Domovino? *Domovino* kot celoto bivajočega, domovino vseh in vsakogar, domovino kot odprt prostor vzhičenega, hvaležnega so-bivanja ljudi, živali, rastlin. Ja, tako so sanjali in slutili vsi prednamci. Pa se proti sfizijo sanje.

Jaz, na primer, sem »sanjala« o **spravi**, o spravi med različnimi ljudmi, kakršni pač smo, in prav zato, ker smo različni,

moramo biti *spravljene* med seboj, strpni v sožitju in dopustljivosti. Če bi bili vsi ljudje enaki, enako-misleči, ne bi potrebovali sprave! In sprava, tako mislim, ne zadeva samo ljudi v njihovem odnosu do samih sebe in sočloveka, zadeva tudi odnos človeka do narave, do Zemlje kot podarjenega nam planeta. *Sprava* in tako pojmovana *domovina* spadata skupaj! Pristati moramo na njeno ranljivost in omejenost, zaradi katere se ne more kar naprej obnavljati in popravljati človekovih napak, surovih posegov vanjo. Pristati moramo na njene zakone, jih neškodljivo zanjo izkoriščati v svoje dobro. Zemlja je naša domovina! Ta neverjetni planet! In pristati moramo na enkratnost, neponovljivost in s tem na dostojanstvo in izvirno svobodo človeka, vsakega človeka! To troje: odnos do sebe, do sočloveka in narave (do bit-ja) je *sprava*.

Kot rečeno, sem sama skušala vplivati na dogajanje v mojem času z idejo *sprave*. Vse sem dala od sebe! *Sprava* naj bi bila nova **paradigma** bivanja. Z najboljšimi nameni sem skušala odpreti srca nam vsem za sočloveka, za pieteto do mrtvih, za dostojanstvo živih. In za spoštovanje narave – kajti vse to zajema ideja *sprave*: **sožitje**. Sožitje med ljudmi, sožitje med človekom kot človekom in naravo kot tako.

In kaj je ostalo od ideje sprave? Konkretno? Spori *v imenu* sprave! Desakralizacija (blatenje) mrtvih! Močnejše od ideje sprave je brezbržnost do trpljenja ljudi, celo sovraštvo, laž veselo potuje po svetu, kakor da je njen! Nisem kriva za tak »rezultat« prizadevanja za spravo, sem pa so-odgovorna zanj!

Ostaja upanje? Ostaja – na vas, zanamci!

Ali imam pravico staviti na vas, dragi zanamci? Vas obremeniti, ukalupiti v nekaj ...? Ne, odločili boste sami! Vaše

življenje bo samo vaše! Dovolj dela boste imeli že samo s tem, da boste očistili »hišo bivanja«, sanirali naše grehe nad naravo in ljudmi do te mere, da boste lahko živeli kot ljudje. Imeli pa boste novo priložnost za lastna iskanja. In za lastne grehe. Tako to gre!

Nihče od nas, danes živih in delujočih, nima pravice soditi o zaslugah in dobrobiti svojega delovanja! To pravico imate vi, naši zanamci! Vi ste tisti, ki boste pričevali o zgodovini današnjih dni. O naših krivdah in grehih!

Upam, da boste prizanesljivi!

IV

V tem zapisu sem nekako prehodila dolgo pot: od vsevedne »učiteljice«, ki brez distance podeljuje nauke, kako živeti ... prek samorefleksije in ozaveščene so-odgovornosti za vse, kar se dogaja – tudi z mojo osebno udeležbo.

Ampak to ni dovolj! Spoštovani zanamci, menim, da bi se morala **opravičiti** za vse *hudo*, ki vam ga zapuščamo in za katerega sem tudi sama – kot zdaj in tukaj živeča – so-odgovorna. Oprostite nam, oprostite mi!

Ampak tudi to ni dovolj!

Sokriva si, zdaj pa bi rada še odpustek? Ne, to ni prav!

Spoštovani zanamci: **Žal mi je! Obžalujem, da vam zapuščamo tako oskrunjen svet, toliko slabega ...**

Zapuščam vam samo svoje opravičilo!

Spomenka Hribar, sociologinja, filozofinja, publicistka. Je pobudnica ustanovitve *Nove revije*, njena urednica (1988–1990) in avtorica odmevnega eseja »Krivda in greh« (1983), kjer odpre vprašanje povojnih pobojev, pietetnega pokopa in sprave. Bila je soustanoviteljica Odbora za varstvo človekovih pravic v času »procesa proti četverici«, aktivna v stranki Slovenske demokratične zveze ob nastanku samostojne Slovenije ter do danes kritični glas demokratične etične politike. Nazadnje je soavtorica obsežnega dela *Slovenski razkoli in slovenska sprava: Usodni trk »valjhunstva« in boljše vizma* (s Tinetom Hribarjem, 2021).